

Information från Överförmyndarnämnden

God man och förvaltare

”om någon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållanden behöver hjälp av bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person, skall rätten, om det behövs, förordna god man för honom eller henne” Föräldrabalken 11 kap 4§

Godmanskap förutsätter att den enskilde samtycker till att godmanskap anordnas och till den föreslagna gode mannen. Om den enskilde inte förstår vad saken gäller kan samtycket ersättas av ett läkarintyg som bekräftar att personen inte förstår vad saken gäller. Närmast anhöriga ska i en sådan situation få möjlighet att yttra sig istället för den enskilde. Det är tingsrätten som fattar beslut om godmanskap och utser den gode mannen.

En god man fungerar som en ställföreträdare för den som inte själv kan ta tillvara sina intressen. Den person som får hjälp av en god man kallas huvudman. Huvudmannen behåller sin rättsliga handlingsförmåga. Detta innebär att huvudmannen själv bland annat kan ingå avtal och förfoga över sina tillgångar genom att t.ex. göra uttag från sina bankkonton. Den gode mannen ska inhämta huvudmannens samtycke till alla större åtgärder som vidtas för huvudmannens räkning. Om samtycke inte kan ges får den gode mannen själv handla inom ramen för sitt uppdrag och med huvudmannens bästa för ögonen.

Godmanskap ska inte anordnas om den enskilde kan få hjälp på ett mindre ingripande sätt, t.ex. genom hjälp från anhöriga, fullmakt, socialtjänst eller via banktjänster.

Förvaltare

” Om någon som befinner sig i en sådan situation som anges 4§ är ur stånd att vårda sig eller sin egendom, får rätten besluta om att anordna förvaltarskap för honom eller henne...”

Begreppet ”omyndigförklarad” är avskaffat i svensk lag sedan 1989. Idag är alla personer i Sverige som fyllt 18 år myndiga. Förvaltarskapet har till viss del ersatt omyndigförklaringen. I texten nedan upptas det som är specifikt för förvaltarskap.

För att en person skall få förvaltare krävs att samma förutsättningar som för godmanskap är uppfyllda. Dessutom krävs att personen ifråga är ur stånd att vårda sig själv eller sin egendom. Förvaltarskap ska inte heller anordnas om hjälpbehovet kan tillgodoses på ett

mindre ingripande sätt t.ex. genom godmanskap eller hjälp av anhöriga och vänner via fullmakt eller genom banktjänster.

Den enskilde måste dessutom aktivt förstöra för sig på ett sådant sätt att det hotar hälsan eller dennes sociala och ekonomiska situation. Vid prövning av ärende om förvaltarskap gäller som huvudregel att huvudmannen om det är möjligt skall höras av tingsrätten. Yttranden från anhöriga skall inhämtas om det inte är obehövt. Dessutom skall läkarutlåtande och social rapport finnas.

Det är viktigt att komma ihåg att förvaltarskap är en tvångsåtgärd. Tvångsåtgärder skall tillämpas mycket restriktivt.

Att en person får förvaltare förordnad för sig innebär att personen helt eller delvis förlorar sin rättshandlingsförmåga beroende på omfattningen av förvaltarskapet. Förvaltarskapet anpassas efter behovet i det enskilda fallet. Uppdraget kan omfatta t.ex. förvaltningen av en fastighet eller en viss del av huvudmannens kapital. Den som får förvaltare förlorar bestämmanderätten i den del som uppdraget omfattar men behåller i övrigt sin rättshandlingsförmåga. Om den som har förvaltare ingår ett avtal utan förvaltarens vetskap blir avtalet inte bindande förrän förvaltaren lämnat sitt samtycke. Om förvaltare handlar utanför ramen för sitt uppdrag blir avtalet ogiltigt och förvaltaren kan bli skadeståndsskyldig gentemot tredje man.

Förvaltaren skall alltid handla med huvudmannens bästa för ögonen. Om huvudmannen kan tillfrågas i personliga frågor t.ex. boende och vård ska så ske.

Överförmyndarnämnden ska årligen ompröva förvaltarskapet för att se om det skall bestå. Om behovet inte längre finns ska förvaltarskapet upphöra

Uppdragets omfattning

Den gode mannens/förvaltarens uppgift är att vara ställföreträdare för sin huvudman. Den gode mannen skall bevaka huvudmannens ekonomiska och rättsliga sfär och alltid verka för sin huvudmans bästa.

Det är tingsrätten som i samband med förordnande av god man/förvaltare även bestämmer uppdragets omfattning.

Uppdraget kan avse ett eller flera av nedan angivna områden.

Bevaka rätt, här kan det gälla att bevaka huvudmannens intressen i förhållande till utomstående t.ex. i ett dödsbo, insatser när en lägenhet skall säljas, sägas upp eller avvecklas eller vid avveckling av fastighet. Det kan handla om att årligen anmäla hyresändringar för att huvudmannen skall få rätt bostadstillägg, ansöka om annat boende, ansöka om kontaktperson, överklaga beslut etc.

Förvalta egendom innebär att sköta huvudmannens ekonomi, dvs. att ta hand om inkomster och bidrag, betala räkningar, portionera ut fickpengar, förvalta värdehandlingar, fastigheter och kapital etc.

Den gode mannen/förvaltaren får aldrig sammanblanda huvudmannens tillgångar med sina egna tillgångar. Inte heller får sammanblandning av huvudmans egendom ske i de fall den gode mannen/förvaltaren har mer än ett uppdrag.

Huvudmannens medel skall användas för uppehälle, utbildning och nytta i övrigt. Övriga medel skall placeras så att de ger skälig avkastning. I motsats till vad många kanske tror är alltså inte god mans uppgift i första hand att snåla och spara den enskildes medel utan att se till att den enskilde har så goda levnadsförhållanden som möjligt inom ramen för sin ekonomi.

God man/förvaltare skall enligt riktlinjerna disponera ett fritt konto för hantering av den löpande ekonomin. Saldo på detta konto bör inte överstiga 20 000 kronor. Övriga tillgångar skall förses med överförmyndarspär.

Den gode mannen/förvaltaren får inte ge bort huvudmannens egendom. Det finns ett strikt gåvoförbud. Förbudet innebär att inte heller överförmyndarnämnden kan samtycka eller ge tillstånd till gåvor. Undantaget är personliga presenter (julklappar och födelsedagspresenter) till ett värde som inte står i missförhållande till huvudmannens ekonomi.

Sörja för person brukar också kallas för personlig omvårdnad. Detta innebär att den gode mannen/förvaltaren skall se till att huvudmannen får en så bra omsorg och vård som möjligt, ombesörja att huvudmannen får en kontaktperson om så behövs etc. Det hör till den gode mannen/förvaltarens ansvar att besöka sin huvudman för att hålla sig à jour med hur huvudmannen mår och har det i största allmänhet, vilket är en förutsättning för att kunna avgöra vilket det individuella behovet hos huvudmannen är vad avser hjälp- och vårdinsatser för att sedan kunna ansöka om rätt insatser. God man/förvaltare ska vara ”spindeln i nätet” för huvudmannens välbefinnande. Det kan också handla om att skapa meningsfull sysselsättning för huvudmannen i vardagen, ordna kontaktperson som kan följa med huvudmannen på aktiviteter. Ordna med att boka flyttfirma om huvudmannen skall byta boende. God man/förvaltare ersätter inte anhöriga.

I personlig omvårdnad ingår inte:

- att handla mat, kläder, möbler
- att följa med på utflykter eller dyl.
- att följa med på läkar, sjuk och tandvårdsbesök
- att fysiskt hjälpa till i samband med flytt.

Ansökan/Anmälan

Vanligtvis anmäls behovet av god man/förvaltare till överförmyndarnämnden genom en social rapport och ett läkarintyg. Överförmyndarnämnden påbörjar då en utredning om huruvida förutsättningarna för godmanskaper är uppfyllda. Om förutsättningarna är uppfyllda lämnar överförmyndarnämnden in en ansökan om anordnande av godmanskaper tillsammans med ett förslag på vem som bör förordnas som god man/förvaltare till tingsrätten. Om ärendet rör godmanskaper ska den enskilde samtycka till godmanskapet. Saknar den enskilde möjligheten att samtycka kan samtycket ersättas med samtycke från anhöriga.

Ansökan om godmanskaper får göras av förmyndare, den som ansökan avser om han eller hon fyllt 16, samt av hans eller hennes make, eller sambo och närmaste släktingar. Ansökan får även göras av överförmyndarnämnden. Ansökan sänds till Överförmyndarnämnden 551 89 Jönköping. I fråga om ansökan om förvaltarskap är även den som är utsedd god man för den enskilde behörig att ansöka om förvaltarskap.

Tingsrätten och överförmyndarnämnden ska dessutom självmant ta upp frågor om anordnande av godmanskaper och förvaltarskap.

För vidare information om ansökan hänvisas till överförmyndarnämndens informationsblad ”Ansökan om god man/förvaltare”

Uppdragets upphörande

Uppdraget som god man/förvaltare kan upphöra på grund av att huvudmannen inte längre har ett hjälpbehov. Tingsrätten entledigar då den gode mannen/förvaltaren från uppdraget.

Uppdraget upphör också då huvudmannen avlider.

Om tillfällig god man har utsetts för en viss rättshandling upphör godmanskapet då uppdraget är slutfört. Den gode mannen ska omedelbart anmäla detta till överförmyndarnämnden som då entledigar god man från uppdraget.

Uppdraget kan upphöra genom att god man/förvaltare begär sig entledigad från uppdraget. Beslut om byte av god man/förvaltare fattas av överförmyndarnämnden. Den gode mannen/förvaltaren är dock skyldig att kvarstå vid uppdraget till dess att en ersättare förordnats.

Huvudmannen avlider

Godmanskapet upphör per automatik samma dag som huvudmannen avlider. God man ska inom en månad från dödsfallet lämna slutredovisning till överförmyndaren i form av en sluträkning för perioden mellan senast lämnad årsräkning och fram till dödsdatumet.

God man ska snarast underrätta anhöriga och överförmyndarnämnden om dödsfallet. Det är dödsbodelägarna som övertar ansvaret för dödsboet och som tillsammans fattar samtliga beslut. Den gode mannen skall överlämna förvaltningen till dödsbodelägarna. Om god man ska vidta åtgärder efter dödsdatum krävs fullmakt från samtliga dödsbodelägare. Det är inte ovanligt att den gode mannen ombesörjer avveckling av dödsboet, samt kontaktar någon som ombesörjer förrättning av bouppteckning och arvsifte. Det är då viktigt att notera att arvode för sådana åtgärder som vidtas efter dödsdatum inte utgår. Skall ersättning utgå är detta en separat överenskommelse mellan dödsbodelägare och f.d. god man.

Ibland kan god man stöta på svårigheter att lokalisera anhöriga eller anhöriga till huvudmannen kanske saknas. Den gode mannen kan då bli tvungen att ordna med begravning. God man bör då undersöka om den avlidne efterlämnat gravbrev eller annan handling som ger upplysning om ev. gravplats eller andra önskemål. God man forstsätter i ett sådant läge att även ta vård om tillgångarna till dess att dessa kan överlämnas till dödsbodelägarna. Inga andra åtgärder än vad som är nödvändigt för vård av egendomen får göras. Betalning av begravningskostnader och eventuell skatt från huvudmannens konto kan i ett sådant läge ske utan fullmakt.

De åtgärder som eventuellt vidtas efter dödsfallet ska redovisas till dödsboet och inte till överförmyndarnämnden. Nämndens tillsyn upphör vid dagen för dödsfallet.

Saknar huvudmannen släktingar inträder Allmänna arvsfonden som dödsbodelägare såvida inte testamente finns upprättat. Så snart det är känt att den avlidne saknar arvsberättigade släktingar enligt lag skall Kammarkollegiet som företrädare för Allmänna arvsfonden kontaktas. En god man utses för att ombesörja att förvaltning, utredning och avveckling av boet sker.

God man/förvaltare avlider

Om god man/förvaltare avlider svarar dödsboet för att förvaltningen av huvudmannens tillgångar överlämnas till ny god man/förvaltare samt att en slutredovisning i form av delräkning för perioden mellan senast lämnad årsräkning fram till dödsdatum för god man sker till överförmyndarnämnden.

Entledigande/byte av god man

Om gode mannen begär sig entledigad upphör uppdraget så snart ny god man förordnats av överförmyndarnämnden. Den entledigade gode mannen ska då lämna slutlig redovisning av sin förvaltning genom en delräkning till överförmyndarnämnden.

Om uppdraget upphör därför att huvudmannen inte längre har ett hjälpbehov fattar tingsrätten beslut om upphörande. Därefter skall den gode mannen inkomma med en slutredovisning, en sluträkning till överförmyndarnämnden.

Redovisning

Tillgångsförteckning

Då en god man/förvaltare påbörjar sitt uppdrag skall denne inom två månader lämna en förteckning över huvudmannens tillgångar och skulder till överförmyndarnämnden per förordnandedagen. Tillgångsförteckningen är en ögonblicksbild av hur huvudmannens ekonomiska situation såg ut per den dag den gode mannen/förvaltaren tillträdde (det vill säga datumet för tingsrättens beslut om anordnande av godmanskap/förvaltarskap.) Till tillgångsförteckningen biläggs kapital och räntebesked för aktuell dag, utfärdat av bank samt uppgift om att samtliga tillgångar med undantag av det fria kontot spärrats. Överförmyndarspärren gäller bara i förhållande till gode mannen/förvaltare. Huvudmannen kan fritt disponera över sina tillgångar under förutsättning att hon/han förstår vad saken gäller.

Observera att det huvudmannen vid förvaltarskap helt förlorar möjligheten att förfoga över sina konton om förvaltarskapet omfattar att förvalta egendom. För ytterligare information om hur tillgångsförteckningen skall upprättas hänvisas till överförmyndarnämndens anvisning för tillgångsförteckning.

Årsräkning

God man/förvaltare skall före 1 mars varje år inkomma med en redovisning över sin förvaltning för föregående kalenderår. Årsräkningen ska innehålla uppgifter om huvudmannens tillgångar och skulder vid årets början och vid årets slut. Vidare skall också en sammanställning över årets inkomster och utgifter redovisas. God man/förvaltare måste alltså löpande bokföra alla transaktioner och spara alla verifikationer. För ytterligare information om hur årsräkning skall upprättas hänvisas till överförmyndarnämndens handbok för redovisning.

Delräkning

Delräkning upprättas vid byte av god man/förvaltare. Delräkningen ska upprättas inom en månad efter att byte av god man skett. För ytterligare information hänvisas till överförmyndarnämndens handbok för redovisning.

Sluträkning

När ett uppdrag upphör ska god man/förvaltare inkomma med en sluträkning senast en månad efter att uppdraget upphörde. För ytterligare information hänvisas till överförmyndarnämndens handbok för redovisning.